

Ravelijn, fotocredits: Visit Brabant (VVV).

TOEKOMSTVISIE 2035

GEMEENTE BERGEN OP ZOOM

EEN TOEKOMST OM OP TE BOUWEN

INHOUDSOPGAVE

Inleiding 1
Partnerschap om samen doelen te bereiken 3
Duurzame stad en gemeenschappen 5
Goede gezondheid en welzijn 6
Duurzaam wonen en beleven 9
Eerlijk werk en economische groei 10
Global goals (SDG) 12
Bronnen 15

INLEIDING

Dit is de toekomstvisie van Bergen op Zoom. Strategisch gelegen tussen Rotterdam, Antwerpen en Zeeland profileert Bergen op Zoom zich met haar oude binnenstad en cultuurhistorische vestingen van de Zuidelijke Waterlinie, zijn bijzondere en divers winkelaanbod en met zijn evenementen als duurzame BeLeefstad aan de Zeeuwse delta. Bergen op Zoom is van de 5 grote steden in West-Brabant de enige stad met een Brabantse kust en is daarmee uniek. De overgang tussen de Zeeuwse delta en de bosgebieden van de Brabantse Wal maken dat Bergen op Zoom barst van omgevingskwaliteit. Uniek door de combinatie van de rivier de Schelde, de historische vesting en de groene omgeving van de Brabantse Wal met dorpen als Halsteren, Lepelstraat, De Kladde en Heimolen. Een bijzondere plaats, waar gewoond, gewerkt maar vooral ook geleefd en beleefd wordt.

Bij de totstandkoming van deze toekomstvisie is gebruik gemaakt van lokale en regionale gegevens. Voorbeelden hiervan zijn het position paper Sterke Steden, het concept van de Regionale Investeringsagenda West-Brabant-West (RIA), de eerdere toekomstvisie van Bergen op Zoom, de visie op samenwerking (onder meer met Roosendaal), de visie (veer)krachtig bestuur Brabantse Wal, de bouwstenennota en andere interne (concept-)visies, zoals de omgevingsvisie, economische visie, binnenstadsvisie, duurzaamheidsvisie, ruimtelijke visie, sociale visie, visie op dienstverlening, regionale samenwerkingsvisie en de 'houtskoolschets' die op 9 maart 2020 aan de gemeenteraad is gepresenteerd. In de teksten per thema putten we uit de hierboven genoemde bronnen. Deze bronnen zijn grotendeels beschikbaar via de links in de bijlage van dit document. De documenten die niet via de links beschikbaar zijn, kunnen worden opgevraagd. Uiteraard zijn ook de uitkomsten van de toekomstgesprekken met de samenleving uit 2017/2018 en de diversiteit aan gesprekken van de (nog vast te stellen) omgevingsvisie gebruikt voor deze toekomstvisie.

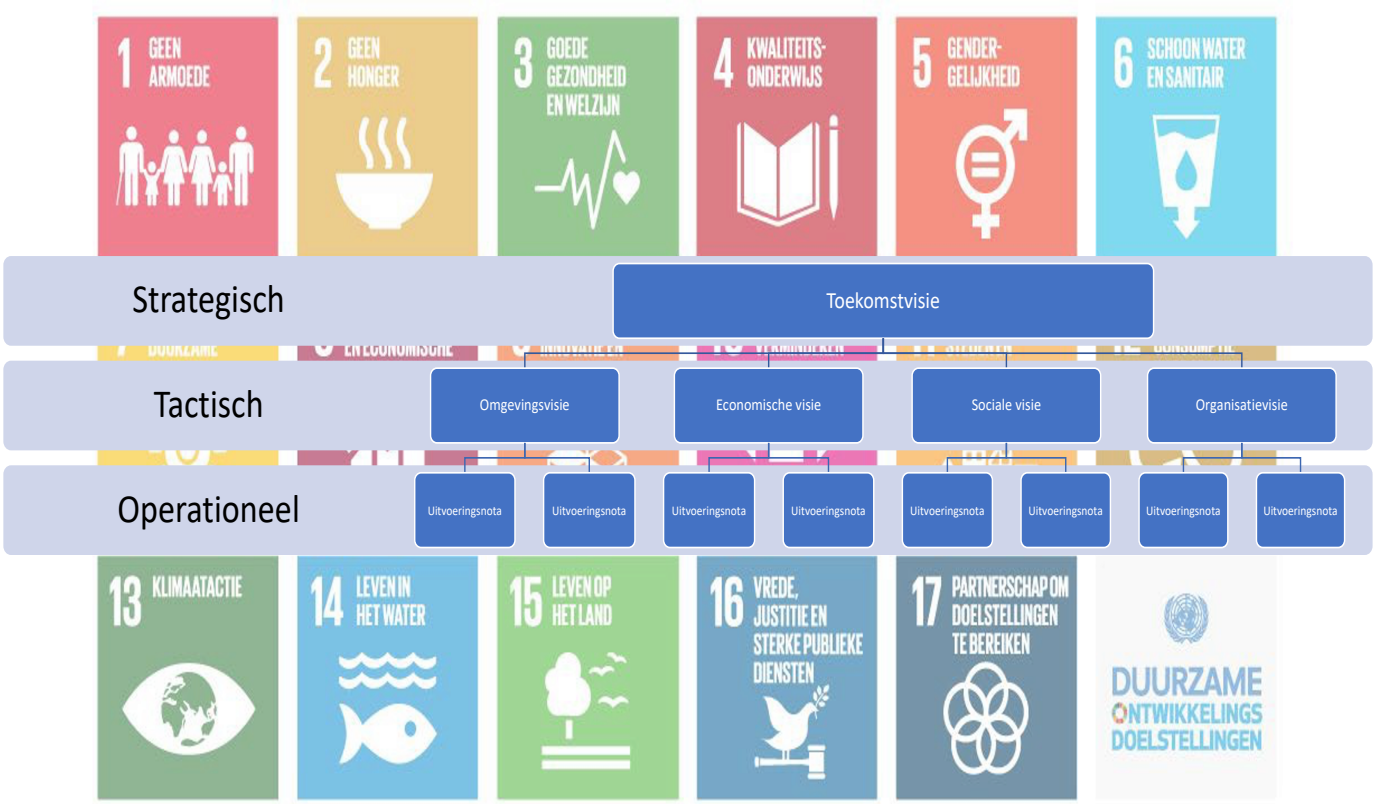
Omdat we duurzame ontwikkeling belangrijk vinden, sluiten de hoofdthema's uit deze toekomstvisie aan bij een aantal Global Goals.[1] Binnen deze thema's zelf raken we overigens aan nog meer Global Goals (SDG's). De vijf hoofdthema's zijn:

1. **Partnerschap om samen doelen te bereiken**
2. **Duurzame stad en gemeenschappen**
3. **Goede gezondheid en welzijn**
4. **Duurzaam wonen en beleven**
5. **Eerlijk werk en economische groei**

Bij elk thema nemen we handelingsperspectieven op. Die perspectieven geven richting aan te maken keuzes. Wie 'door de oogharen' kijkt naar wat er nu ligt, ziet het beeld van Bergen op Zoom als duurzame BeLeefstad aan de Schelde. Dat is een dynamisch beeld. Een plek waar mensen graag wonen en zijn. Een stad die thuisbasis is voor mensen die thuis, bij lokale bedrijven en organisaties of elders werken en leren. Daarvoor zijn er goede verbindingen alle kanten op. Een stad waar je je geld kunt verdienen en uitgeven, waar het leven goed is. Het is een plek met goede, lokale en regionale (zorg)voorzieningen en verbindingen. Vanwege de status als duurzame BeLeefstad (co-)investeren we samen met de regio, de provincie en het Rijk onder andere in leefbaarheid, bereikbaarheid, recreatie, duurzaamheid, (beroepsgericht) onderwijs, cultuur en woningbouw.

[1] In 2015 heeft de VN 17 ambitieuze doelen voor duurzame ontwikkeling vastgesteld. Deze Global Goals for Sustainable Development werden unaniem geadopteerd door alle lidstaten en vormen voor de periode tot 2030 een belangrijke gezamenlijke agenda.

Samenhang met de beleidsvisies
De Toekomstvisie is de koepelnota voor de beleidsvisies van de gemeente. Onder de paraplu van de Toekomstvisie bevinden zich als belangrijke pijlers de Omgevingsvisie, de Economische Visie, de Sociale Visie en de Organisatievisie. Deze vertalen de gekozen richting van de Toekomstvisie naar tactisch, en vervolgens via uitvoeringsnota's, naar operationeel beleid. Duurzaamheid raakt alle beleidsterreinen. De Toekomstvisie is geen eindpunt, maar een startpunt. Met behulp van een bestuurlijke uitvoeringsagenda zal de Toekomstvisie via tactisch en operationeel beleid in uitvoering worden gebracht en gemonitord worden.



Zienswijzen.
Op zaterdag 24 april 2021 vond de 'Zaterdag van de Toekomst plaats'. Een aantal zienswijzen heeft geleid tot aanpassing van de Toekomstvisie.
Veel van de ingebrachte zienswijzen betreffen operationeel beleid en uitvoering. Bij het op te stellen of aan te passen beleid houden wij rekening met de ingebrachte zienswijzen. Een overzicht van de ingebrachte zienswijzen en onze reactie daarop treft u als bijlage aan.

PARTNERSCHAP OM SAMEN DOELEN TE BEREIKEN



Samen bereik je meer. We willen een inclusieve samenleving zijn. Een samenleving waarin iedereen een aandeel heeft en waar het besef van wederkerigheid centraal staat.
Daarom steken wij de hand uit naar onze partners binnen en buiten de stad; inwoners, maatschappelijke en onderwijsinstellingen, bedrijven. Samen geven we de toekomst kleur. Samenwerking betekent dat we de kracht van de inwoners, de maatschappelijke en onderwijs instellingen en bedrijven beter gaan benutten en dat we de rol van die partijen ook willen activeren door uitvoering meer bij betrokken burgers te leggen. De omgevingsvisie helpt ons daarbij om duidelijk te maken welke doelen er door de gemeenschap worden nagestreefd. Daarbij hoeft de gemeente qua uitvoering niet altijd partij te zijn.

Handelingsperspectieven:

- Traditioneel is de saamhorigheid en het omzien naar elkaar een belangrijke kwaliteit van Bergen op Zoom. Dit kwam in het verleden tot uitdrukking in een bloeiend verenigingsleven. Maar ook in Bergen op Zoom is er sprake van meer individualisering. Daarom investeren we in de leefbaarheid onder andere in de vorm van een blue zone[2] samenleving, waar mensen goed, gezond en gelukkig samen leven. (SDG 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17).
- We geven – binnen onze financiële mogelijkheden – subsidie aan die initiatieven van inwoners en instellingen die impact hebben en het samenleven stimuleren. We stimuleren de inzet van vrijwilligers om sport en cultuur vorm te geven(SDG 3, 5, 10, 11, 16, 17).
- De omgevingsvisie geeft ons richting. Als we daarvan afwijken (wat kan) doen we dat met een motivatie. We omarmen het werken in de geest van de omgevingswet, waarbij ruimte voor initiatief en co-creatie van derden centraal staan. (SDG 5, 9, 10, 17).
- We streven naar een duidelijke vorm van participatie bij de uitwerking van plannen. Daarbij zijn we helder in wie waar over gaat (besluitvorming door democratische instituties). (SDG 5, 10, 17).

In de samenwerking speelt de gemeente binnen de samenleving een belangrijke rol als facilitator. Voor de uitvoering zetten we anderen in hun kracht. We maken onze rol duidelijk en respecteren dat andere partijen soms ook afwegingen maken die niet aansluiten bij onze wensen.

Handelingsperspectieven:

- We vormen de gemeentelijke organisatie om tot een regiegemeente. We worden meer regisseur en doen minder zelf. Zo halen we op tal van onderwerpen een efficiencyslag. (SDG 5, 10, 17).
- De gemeentelijke dienstverlening is voor inwoners, bedrijven en instellingen dienstbaar en benaderbaar in een faciliterende rol. We stellen een kwaliteitshandvest op zodat voor iedereen duidelijk is wat men mag verwachten. Periodiek meten we of we aan de kwaliteitseisen voldoen. Onze organisatie werkt – waar mogelijk digitaal – aan een hedendaagse, moderne en efficiënte dienstverlening, Voor iedere vorm van dienstverlening geldt, waar dat wettelijk mogelijk is, het profijtbeginsel. Dit betekent dat mensen betalen voor zaken als paspoorten, rijbewijzen, vergunningen, bestemmingsplannen. De publieksfuncties zijn op afspraak beschikbaar. We accepteren daarbij wachttijden, waarbij met bijbetaling prioriteit kan worden gekocht. (SDG 5, 8, 9, 10, 11, 16, 17).
- We beperken onze gemeentelijke inzet tot het maken van (wettelijk) beleid, het binnenhalen van middelen door samenwerking met hogere overheden en het verstrekken van subsidies, aanbesteden en contractmanagement. Taken op het gebied van beheer en onderhoud (gebouwen, buitenruimteafvalinzameling, parkeerbeheer, zwembaden, sportaccommodaties, theater, poppodium,

[2] Een blue zone – blauwe zone – is een gebied waar de bevolking een specifieke levensstijl en leefomgeving (goed, gezond en gelukkig samen leven) deelt met elkaar, waar zij meetbaar langer leven.

bibliotheek, muziekschool, museum, etc.) worden op afstand gezet of omgezet in een contract-/subsidierelatie al dan niet met vrijwilligersinzet(SDG 5, 8, 10, 17).
- Het bezit van vastgoed en accomodaties beperken wij tot een noodzakelijk minimum. Wij stimuleren ook hier het eigen initiatief van de samenleving (SDG 5, 8, 11, 17).

We hebben nauwe banden met zowel onze buurgemeenten op de Brabantse Wal, als met Tholen en de andere West-Brabant-West gemeenten Roosendaal, Halderberge, Moerdijk en Rucphen. Net als de andere Sterke Steden in West-Brabant zijn we juist onderscheidend en complementair aan elkaar en zijn we goed verbonden met de regio, de zuidelijke Randstad, Zeeland en Vlaanderen. In en om Bergen op Zoom gaat dat specifiek om Biobased, Agrofood, Maintenance en Creative industry. Samen met Roosendaal vormen we het centrum van de Stedelijke Regio West-Brabant-West, door de provincie Noord-Brabant aangewezen als vierde stedelijke regio in de provincie. Daarmee vormen we de kern van ons Daily Urban System[3], dat aansluit bij de overige regionale steden in West-Brabant: Breda, Etten-Leur en Oosterhout.

Handelingsperspectieven:
- We investeren in een intensieve samenwerking binnen de Stedelijke Regio West-Brabant-West. Het gaat hierbij om gezamenlijke beleidsformulering, gezamenlijke belangenbehartiging bij het Rijk en de provincie en gezamenlijk invulling van complementaire functies. (SDG 17).

[3] Een daily urban system is het geografische gebied waarbinnen de meeste inwoners wonen, werken, recreëren en van voorzieningen (winkels, onderwijs, zorg, sport en cultuur) gebruikmaken.

DUURZAME STAD EN GEMEENSCHAPPEN



Onze belangrijkste kracht vormt onze ligging, gecombineerd met historie, winkels, voorzieningen, cultuur en gezelligheid te midden van groen en water. Bergen op Zoom, Halsteren, Lepelstraat, de Kladde en Heimolen hebben elk een eigen waardevolle karakter. Het is de kunst om die karakters te behouden en verder uit te bouwen. We zijn omringd door natuur en water en hebben daarmee tal van mogelijkheden voor dagrecreatie, sport en een gezond leven. We investeren in de onderlinge bereikbaarheid van die mooie gebieden die in en om Bergen op Zoom liggen en die ons zo bijzonder maken waarbij, waar mogelijk, historische waterpartijen en groen in stad en dorpen weer hersteld worden. Door de investering in en koppeling met landschappelijke kwaliteit maken we in de wijken een kwaliteitsslag in woon- en leefkwaliteit. We houden rekening met de verandering van het klimaat. We bouwen duurzaam en circulair en richten onze omgeving hittestress-vrij in. We kunnen daarbij niet volstaan met alleen gemeentelijke inspanningen. Er is een brede duurzaamheidsbewustwording nodig, onder andere op het gebied van de energietransitie. We richten ons op vestiging van duurzame circulaire bedrijven en stimuleren het verduurzamen van mobiliteitsoplossingen voor inwoners en bedrijven.

Handelingsperspectieven:

- Duurzaamheid in de breedste zin van het woord vormt een belangrijk richtsnoer binnen onze rol en betrokkenheid als gemeente. (SDG alle 17 doelen).
- We melden ons aan als Global Goals/SDG (Sustainable Development Goals) gemeente waar we, met partners, stapsgewijs invulling aan geven. We beginnen bij de Groene Pluimdoelen: eerlijk werk en economische groei, duurzame consumptie en productie, klimaatverandering aanpakken en partnerschap om gezamenlijk doelen te bereiken. (SDG 8, 12, 13, 17). We voegen daar als gemeente een 5e SDG toe, namelijk SDG 3, Goede gezondheid en welzijn. Daarmee proberen we een goede balans te houden tussen economie, duurzaamheid en gezondheid en welzijn.
- We zijn bereid om te investeren in duurzaamheidsbewustwording bij onze inwoners en bedrijven en om duurzaamheidsmaatregelen bij particuliere bewoners te stimuleren. (SDG 8, 12, 13, 17).
- We stimuleren het gebruik van de lokale en regionale voedselketen. (SDG 12, 17).
- We versterken de onderlinge verbindingen tussen water, stad (bijvoorbeeld de open Kaai), heide, bos en dorpen, zodat deze bijzondere kwaliteiten nog (of weer) beter beleefd kunnen worden. (SDG 3, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16).
- De duurzame kwaliteitsslag van het mobiliteitssysteem krijgt vorm in Bergen op Zoom. Er ligt een (regionaal) fietsnetwerk dat voor een goede en duurzame ontsluiting van Bergen op Zoom zorgt en we hebben vernieuwende mobiliteitsconcepten zoals het deelfietsensysteem voor het vervoer in de plaats. (SDG 3,9,11,13).
- Duurzame ontwikkeling streven we ook na via het bewust aantrekken van circulaire bedrijven en het verduurzamen van de mobiliteit (goede verbindingen per spoor met Zeeland, de regio en de Zuidelijke Randstad, en ook met multimodale oplossingen voor goederenvervoer) (SDG 3,7,8,9 en 13).
- De focus van mobiliteit verleggen we naar groene manieren van verplaatsing via water of de fiets. We maken werk van zaken als verduurzaming van wegen en hitte-stressvrije omgevingen. We beperken niet-duurzame manieren van verplaatsing. (SDG 3, 9, 11, 13).
- We streven, samen met de Stedelijke Regio en Zeeland, naar intensivering van bestaande treinverbindingen met de Randstad en (via Roosendaal) met Antwerpen. (SDG 3, 9, 11, 17).

GOEDE GEZONDHEID EN WELZIJN



Leven is meer dan een mooie duurzame omgeving. We gaan voor Samen Leven. Dat betekent dat we gezond en gelukkig willen (samen)leven, dat we cultuurverschillen omarmen en dat we inclusiviteit nastreven. Het behouden van hoog- en middelbaar opgeleiden en het tegengaan van een tweedeling in de samenleving zijn belangrijke aandachtspunten die we aanpakken door bijvoorbeeld inclusiever en diverser te bouwen. We kijken ook op dit gebied wat we kunnen leren van zogenaamde blue zones. Voorkomen is immers beter dan genezen. Dit uitgangspunt lijkt misschien een vanzelfsprekendheid maar er is op het punt van preventie nog veel vooruitgang te boeken. Niet op de eerste plaats door voorzieningen beschikbaar te stellen, maar meer dan voorheen door bewustwording bij mensen te stimuleren dat een gezonde levensstijl, gezond eten, sport, spel en bewegen en niet te vergeten sociale contacten, helpt. Het helpt vooral om te voorkomen dat mensen te snel zijn aangewezen op allerhande vormen van hulp en ondersteuning. Maar "voorkomen" gaat verder. Door tijdig maatregelen te nemen kunnen mensen er zelf, soms met hulp van hun omgeving, voor zorgen dat zij langer zelfstandig kunnen blijven wonen zonder afhankelijk te worden van allerhande voorzieningen. Dat hier mede een taak is weggelegd voor de lokale overheid en maatschappelijke partners moge duidelijk zijn. Bij een goede gezondheid en welzijn gaat het ook over veiligheid in de brede zin van het woord (fysiek en sociaal), over hulp aan de zwakkeren. Over het tegengaan van armoede en eenzaamheid. En uiteindelijk ook over het kunnen beschikken over voorzieningen als dat nodig is.

We beseffen dat we als gemeente niet overal over gaan en niet alles kunnen betalen. Als gemeente richten we ons op het uitvoeren van wettelijke taken zoals de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, de jeugdzorg, de bijstand en de bibliotheek. Ons streven is om de zorg toegankelijk, bereikbaar en kwalitatief beschikbaar te houden voor al onze inwoners, met extra aandacht voor de allerarmsten. Wij realiseren ons daarbij dat eenzaamheid en de behoefte aan ondersteuning in het kader van de Wet Maatschappelijk Ondersteuning voor iedereen beschikbaar moeten zijn, waarbij soms, alleen als het wettelijk is toegestaan, een eigen bijdrage wordt gevraagd.

Bij de niet-wettelijke taken maken wij keuzes. Die leggen we vast in contract-/subsidierelaties met andere partijen die ons daarbij helpen. Soms delen we voorzieningen in regionaal verband, omdat dat doelmatiger is. Wij maken keuzes voor een beperkte periode. Voorzieningen zoals zwembaden, buurthuiswerk, sportvoorzieningen, muziekonderwijs, verenigingssubsidies kunnen daarmee in omvang en mogelijkheden variëren in de tijd. Door het aangaan van contracten van beperkte duur bieden wij onze partners helderheid, maar maken we ook duidelijk dat periodiek wordt nagegaan of de samenwerking nog effectief is.

Handelingsperspectieven:

- We stimuleren gezond en gelukkig samen leven door armoedebestrijding, een actieve levensstijl waar dat kan en het tegengaan van eenzaamheid. (SDG 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17)
- We bieden hulp en ondersteuning aan inwoners met lagere inkomens, die tijdelijk niet op eigen kracht mee kunnen doen.
- Eenzaamheid en lichamelijke beperkingen komen voor bij iedereen. Daarom bieden we op deze terreinen hulp aan iedereen, waarbij soms, alleen als het wettelijk is toegestaan, een eigen bijdrage wordt gevraagd. (SDG 1, 2, 3, 4, 8, 17).
- We maken de hoeveelheid en diversiteit van de niet-wettelijke voorzieningen passend bij de gemeentegrootte. We brengen deze voorzieningen zoals theater, poppodium, zwembaden, bibliotheek, buurthuizen zoveel mogelijk onder bij externe partijen, waarmee we een subsidie- en/of contractrelatie aangaan. Daarmee bieden wij deze instellingen de mogelijkheid om in grotere verbanden optimaler te

kunnen presteren. Per contract-/subsidierelatie kunnen we behoud/versterking, dan wel afbouw van voorzieningen beïnvloeden. Het profijtbeginsel (de gebruiker betaalt) is daarbij leidend. We accepteren daarbij situaties waarbij deze instellingen uit Bergen op Zoom verdwijnen naar elders in de regio in hun streven naar doelmatigheid en kwaliteit. (SDG 1, 2, 3, 4, 8, 9, 11, 15, 17).
- We zetten in op complementariteit binnen de regio. Niet alle voorzieningen hoeven behouden te blijven als deze ook elders binnen de regio voorhanden zijn. Als de zorg maar goed bereikbaar blijft voor onze inwoners. (SDG 1, 2, 3, 4, 8, 9, 11, 15, 17).

Daarnaast zijn er zorgtaken die niet tot het gemeentelijk domein behoren, maar wel de gezondheid van onze inwoners bevorderen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om zorgtaken van derde partijen (huisartsen, paramedici, verpleeghuiszorg, ziekenhuiszorg, gehandicaptenzorg). Onze gemeentelijke inzet is die van afstemming, lobby en faciliteren via ruimtelijke ordening. We bevorderen de ketensamenwerking en de integrale benadering van de gezondheidszorg ook vanuit onze rol in het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning.

Handelingsperspectieven:
- We stimuleren het private aanbod van preventieve zorg en vroege signalering, waardoor de zorg kwalitatief verbetert en kostenefficiënter wordt. (SDG 1,2, 3, 9, 11, 17).
- Binnen onze rol vanuit de WMO stimuleren wij een integrale benadering van de zorg, dus mentale naast fysieke aspecten, en preventieve naast curatieve zorg.
- In de dagrecreatiezones rondom de stad staan we de komst van kleinschalige zorgvoorzieningen toe.

Onderwijs is in beperkte mate een gemeentelijke taak. Toch zien wij dit als een terrein dat wij, waar mogelijk, extra willen stimuleren omdat goed onderwijs voor iedereen de welvaart bevordert en tweedeling in de samenleving tegengaat. Dat doen we door actief te lobbyen, te helpen subsidies binnen te halen en door soms – weloverwogen – meer bij te dragen in huisvesting en aanvullende voorzieningen dan wettelijk is voorgeschreven. We streven daarbij samenwerking in de Triple Helix[4] na.
Ons (beroeps)onderwijs is van topniveau. We koesteren diverse aanbod van onderwijs in onze gemeente en wensen dit op deze wijze in stand te houden. We zetten in op een beroepsgerelateerde jeugd- en jongerenontwikkeling. Het vormt voor nieuwkomers en ervaren werkers op de arbeidsmarkt een doorlopende ontwikkel- en leerlijn. Die lijnen en onderwijsinstellingen vormen samen met de bestaande voorzieningen (DAB en GCC, schouwburg de Maagd) een unieke campus op het gebied van cultuur, techniek en duurzaamheid (biobased economy/agrifood, creative industry cultuurtechniek) in een triple jelix omgeving. Samen met Roosendaal hebben we een uitmuntend MBO/ MBO+ cluster dat zich richt op toegepaste kennis in deze topsectoren en de creatieve industrie. We geven hierdoor op een excellente wijze invulling aan de beroepsgerichte onderwijs rol die we als Bergen op Zoom hebben op de genoemde domeinen. We versterken dat profiel steeds verder en verbinden het nog beter met het bedrijfsleven en de overige topsectoren uit de regio.

Handelingsperspectieven:
- We faciliteren de versterking en uitbreiding van het MBO/ MBO+ cluster dat zich richt op toegepaste kennis, techniek, duurzaamheid en de creatieve industrie, gekoppeld aan de Green Chemistry Campus, Delta Agrifood Business, theater de Maagd en poppodium Gebouw T. (SDG 1, 2, 3, 4, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17).
- We koesteren ons uitstekende voortgezet onderwijs, waarin we een regiofunctie willen blijven vervullen. (SDG 1, 2, 3, 4, 8, 17).
- De samenwerking met het hoger onderwijs stimuleren we in Campus-constructies, waarbij wij samenwerken in Triple Helix-verband. Wij streven daarbij niet naar de vestiging van volwaardig HBO of WO in onze stad, maar verwelkomen die wanneer de kans zich voordoet. (SDG 4, 17).

[4] Het Triple Helix model is gebaseerd op de samenwerking van 3 partijen: Overheid, Onderwijs en Ondernemers.

Sportvoorzieningen zijn belangrijke ingrediënten om zowel prettig te wonen en te verblijven als voor een actieve en gezonde levensstijl.
Bergen op Zoom heeft goede sportvoorzieningen en dagrecreatiemogelijkheden. Het is noodzakelijk om het sportvoorzieningenniveau passend te maken bij het toekomstbeeld van Bergen op Zoom, waarbij eigen verantwoordelijkheid van verenigingen een belangrijk uitgangspunt is.

Handelingsperspectieven:
- We stimuleren gezond en gelukkig leven door activering en subsidiëring van (breedte)sport. Het sportvoorzieningenniveau wordt passend gemaakt bij het toekomstbeeld van Bergen op Zoom, waarbij eigen verantwoordelijkheid van verenigingen uitgangspunt is. (SDG 3, 4, 9, 11, 17).
- We streven naar het behouden van de mogelijkheden voor (dag)recreatie voor onze inwoners (en de regio), omdat bewegen een gezonde leefstijl bevordert. (SDG 3, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 17).
- In wijken voegen wij voorzieningen toe die een vitale leefstijl bevorderen. (SDG 3, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17).

Bergen op Zoom besteedt van oudsher veel aandacht aan cultuur. Niet als toeristische trekpleister, maar als cement voor de Bergse samenleving en de regio. Inwoners genieten intens van alle culturele voorzieningen en uitingen. De gemeente kent ook hier veel subsidie/contractrelaties (theater, muziekonderwijs, evenementen, etc.). Dat maakt duidelijk dat het particulier initiatief wordt gewaardeerd en gestimuleerd. Maar ook hier worden keuzes gemaakt en zijn contract/subidierelaties steeds voor eindige periodes. De aanwezigheid van kunst en cultuur heeft positieve effecten op de plaatselijke economie en het leefklimaat, maar de bevordering van toerisme en de exploitatie en het onderhoud van historische gebouwen zien wij wel primair als een private aangelegenheid.

Handelingsperspectieven:
- Cultuur en cultuurhistorie zijn belangrijke kwaliteiten van de gemeente en zijn als cement voor de samenleving, waarbij de gemeente (binnen eindige financiële kaders) faciliteert en soms subsidieert. Bezit en behoud van culturele voorzieningen en erfgoed zien we primair als een private aangelegenheid. (SDG 3, 4, 8, 9, 11, 15, 17).
- Toerisme laten we over aan de markt. (SDG 8, 9,17)

DUURZAAM WONEN EN BELEVEN



Bergen op Zoom barst van de omgevingskwaliteit met de historische binnenstad, gemoedelijke dorpen, de natuur, waaronder Landschappen van allure, en cultuurhistorische vestingen van de West-Brabantse waterlinie. Bergen op Zoom is een Leefstad en een Beleefstad met een divers winkelaanbod in de Zuidwestelijke delta. Dat Bergen op Zoom de enige Sterke Stad is met Brabantse kust maakt het extra uniek. Er is een goede balans en aansluiting tussen stad en buitengebied, waardoor er zowel ruimte is voor stedelijk wonen als voor landelijk wonen en waar passende voorzieningen dichtbij aanwezig zijn. Als goed voorbeeld kan hier de herontwikkeling van het centrumgebied rondom het winkelhart in Halsteren worden genoemd.

We zetten in op de bouw van extra woningen. Groei van het inwoneraantal is geen doel op zich, maar kan wel bijdragen aan de leefbaarheidsbusinesscase van Bergen op Zoom als totale gemeente. Dus zowel stad als dorpen. Bovendien heeft het bedrijfsleven behoefte aan extra personeel. We maken ons daarnaast sterk om als bijdrage aan de woningnood in de zuidelijke Randstad de komende jaren extra woningen te bouwen bij voorkeur binnen 15 minuten fietsen van het station. Hier wonen en leven en elders werken is door de goede verbindingen met de regio, de zuidelijke Randstad, Zeeland en Vlaanderen prima mogelijk.

Verduurzaming van bestaande woningen en de bouw van duurzame woningen vinden we belangrijk.
We bieden ruimte aan nieuwe woonvormen en woonvormen voor doelgroepen zoals jongeren, ouderen en duurzame initiatieven zoals het Oererf waarbij duurzaamheid en gemeenschapszin hand in hand gaan.
We houden rekening met ontwikkelingen zoals het toenemende thuiswerken.

Handelingsperspectieven:

- We ronden de lopende woningbouwprojecten af (Markiezaten, Scheldevesting en diverse kleinere projecten in de historische binnenstad en de overige kernen in totaal circa 3000 woningen). (SDG 6, 11, 13).
- Onze inzet is om, naast het bouwen van de 3.000 geplande woningen, tot 2035, 4.000 extra (duurzame) woningen te bouwen. Met deze extra woningen willen we samen met andere gemeenten in de Stedelijk Regio West-Brabant-West nieuwe inwoners aantrekken. Belangrijk als bijdrage aan de woningnood in de Zuidelijke Randstad, belangrijk bij het aantrekken van voldoende arbeidskrachten voor onze bedrijven en belangrijk voor het instandhouden van onze voorzieningen (SDG 11, 12).
- Bij het vinden van nieuwe woningbouwlocaties gaat de voorkeur uit naar zogeheten 15-minuten locaties (maximaal 15 minuten fietsen of 15 minuten lopen vanaf station Bergen op Zoom). Dat betekent dat we in een aantal kernen wel nieuwbouw toevoegen, maar het buitengebied ook niet helemaal volbouwen (SDG 9, 11).
- Er liggen op korte termijn mogelijkheden voor grootschalige woningbouwontwikkeling rondom de Binnenschelde aan de westkant van de stad en voor herontwikkeling en verduurzaming van bestaande wijken aan de oostkant van de stad. (SDG 8, 11).
- Rond het station, het spoor en de binnenstedelijke werkgebieden liggen kansen voor gemengde stedelijke gebieden met een hoge verblijfskwaliteit, vergelijkbaar met en voortbouwend op de kwaliteit van de historische binnenstad (SDG 8, 11).
- De nieuwe woningen die ontwikkeld worden, zijn qua prijs en type woning een mooie aanvulling op de bestaande bebouwing. We bieden ruimte aan nieuwe woonvormen voor onder andere jong en oud en duurzame initiatieven. Nieuwbouw moet duurzaam, klimaatneutraal en circulair worden uitgevoerd. De omgeving richten we hittestress-vrij in. (SDG 7, 11, 12, 13).
- We streven naar een gemixt en divers woningbouwprogramma in de wijken. Hierbij streven we een programma na van 30% sociaal, 40% middelduur en 30% duur. (SDG 11).

EERLIJK WERK EN ECONOMISCHE GROEI



We beseffen dat welvaart niet alleen gebaseerd is op onbeperkte economische groei, maar dat er een zekere balans moet zijn tussen welvaart, sociaal en ecologisch welzijn en welbevinden. Daarom stimuleren wij de groei van de aanwezige economische topsectoren Biobased Economy en Agrifood en Creative Industry. Deze sectoren geven Bergen op Zoom een unieke (pro)positie, mede door de aanwezigheid van grote én kleine bedrijven op het snijvlak van 'agro en chemie' in een ecologisch verantwoorde setting. Met de Green Chemistry Campus (GCC) en het Delta Agrifood Business (DAB) spelen we een hoofdrol binnen de Zuidwestelijke Delta (de 'Circulair Biobased Delta'). De GCC en DAB zijn magneten voor nieuwe en gevestigde innovatieve bedrijven. De onderscheidende R&D-voorzieningen, faciliteiten voor start- en scale-ups, onderwijsparticipatie en 'toegang tot het netwerk' dragen daaraan bij.

Handelingsperspectieven:

- We streven naar behoud en versterking van de Green Chemistry Campus en Delta Agrifood Business als innovatieaanjagers voor de ecologisch verantwoorde Biobased Economy en Agrifood. Dit altijd als onderdeel van de Triple Helix en bij voorkeur privaat georganiseerd; dus niet in handen van de gemeente. (SDG 2, 4, 8, 9, 12).

Bergen op Zoom is in de creatieve industrie het hart van de technische ondersteuning van de entertainmentindustrie. Hier vind je passende opleidingen bij gerenommeerde instituten en bij hoogwaardige instellingen zoals het kwalitatief hoogstaande theater en het up-to-date poppodium.

Handelingsperspectieven:

- We streven naar behoud en versterking van het theater en het poppodium als experimenteercentra voor technische ondersteuning in de entertainmentindustrie (creative industry). Dit altijd als onderdeel van de Triple Helix en bij voorkeur privaat georganiseerd; dus niet in handen van de gemeente. (SDG 8, 9, 17).

De industrie- en bedrijventerreinen aan de westkant van Bergen op Zoom zijn multimodaal bereikbaar en vormen een belangrijke schakel in het economisch profiel van de Sterke Steden en heel Brabant. Voor die multimodaliteit is Bergen op Zoom in Brabant een toonaangevende havenplaats. Hier ligt immers de containerterminal en zijn er grotere bedrijven met hogere milieucontouren. Dit is van grote betekenis voor de lokale en regionale circulaire economie. We hebben werk gemaakt van de Regionale Energie Strategie. Dichter bij de stad liggen de overige bedrijfsterreinen. In deze meer gemengde gebieden combineren we kleine en middelgrote bedrijven met voorzieningen en wonen. Eventuele nieuwe bedrijventerreinen zijn duurzaam, geconcentreerd en sluiten aan op Noordland en Theodorushaven, met een uitstekende ligging nabij de A4 en de A58. Je vindt er zoveel mogelijk bedrijven die passen binnen een circulaire economie. We zien de resultaten van de kansen die we grijpen in de transitie naar een circulaire en daarmee duurzame economie.

Handelingsperspectieven:

- We volgen een acquisitiestrategie die zich richt op het zich laten vestigen van bedrijven die actief zijn in de Biobased Economy, Agrifood en technische ondersteuning van de entertainmentindustrie. (SDG 2, 4, 8, 9, 12).
- We streven naar verduurzaming en intensivering van de bestaande bedrijventerreinen onder andere door het stimuleren van alternatieve energiebronnen, intensiever gebruik van grond en het propageren van de multimodale transportoplossingen. We faciliteren multimodaal vervoer door de komst van een private, multimodale containeroverslag terminal (SDG 3, 7, 8, 9, 11, 12).
- We stimuleren de komst van bedrijven die passen binnen de circulaire economie. Daarvoor worden, waar nodig, nieuwe bedrijventerreinen aangelegd. (SDG 8, 9, 11, 12).
- Nieuwe bedrijven die niet passen binnen de circulaire doelstellingen, maar die wel van belang zijn voor de welvaart van onze stad, vestigen zich op bestaande bedrijventerreinen of er wordt een oplossing gezocht elders in de regio. Daarbij streven we in regionaal verband naar goede bereikbaarheid per fiets, openbaar vervoer of auto vanuit de (Be)Leefstad Bergen op Zoom. (SDG 3, 8, 9, 11, 12, 17).
- We streven naar en faciliteren de vestiging van (private) flexibele kantooroplossingen voor inwoners die werken voor bedrijven uit de Randstad en die in toenemende mate meerdere dagen in hun leefomgeving werken om het reizen te verminderen. (SDG 3, 8, 9, 11).

De binnenstad is van hoog niveau met een compacter winkelgebied. Er is meer ruimte voor andere bedrijvigheid zoals dienstverlening, horeca en leisure, en voor woningen. De omgeving leent zich uitstekend voor toeristische activiteiten, maar de ontwikkeling daarvan wordt overgelaten aan de markt.

Handelingsperspectieven:

- We stimuleren concentratie van winkelvoorzieningen (eventueel gecombineerd met wonen) in de binnenstad met beleid op het gebied van de ruimtelijke ordening. Actieve grondpolitiek wordt daar niet voor ingezet. Waar winkels in aanloopstraten verdwijnen, maken we wonen en dienstverlening/kantoren mogelijk. We faciliteren vestiging van nieuwe horeca en leisure in het verblijfsgebied van de binnenstad, maar niet in de woonzones. (SDG 8, 11).
- We verbinden, waar mogelijk, de binnenstad en de Zeeland sterker met elkaar. Ze vormen samen het kernwinkelgebied. Daarnaast wijzen we een beperkt aantal (4-6) buurtwinkelcentra aan waar we retail bevorderen. Voor alle andere winkelgebieden streven we een uitsterfbeleid na, waarbij we verhuizing van winkels naar de binnenstad/de Zeeland en buurtwinkelcentra stimuleren en uitbreiding op bestaande locaties ontmoedigen via ruimtelijke ordening beleid. (SDG 8, 11).
- Horeca concentreert zich in de winkelgebieden en bij dagrecreatiezones. We bevorderen bezoek van regiobewoners (dagrecreatie) aan de binnenstad. Toerisme laten we over aan de markt. (SDG 8, 11).

GLOBAL GOALS (SDG)

In de toekomstvisie is bij elk handelingsperspectief aangegeven aan welke van de Global Goals (SDG's) deze bijdragen. In de onderstaande tabel is aangegeven hoe vaak elk doel gelinkt is aan één van de handelingsperspectieven. Uit dit overzicht komt naar voren dat we aan alle Global Goals werken. Wij brengen echter prioriteit aan op doelen 3, 8, 12, 13 & 17. Behalve doel 3 zijn dit ook de doelen die door De Groene Pluim zijn omarmt, en waarvoor veel bedrijven in onze gemeente zich ook inzetten. Door hierin samen op te trekken hebben we de massa om echt verschil te kunnen maken.

Die verschillen zien we terug in de indicatoren die we meten. We bezien hoe we richting 2035 extra doelen toevoegen aan onze prioriteiten, en maken de voortgang hierop via indicatoren zichtbaar.

Global Goals	*Aantal keer gelinkt aan handelingsperspectief*	*Relevante indicatoren vanuit de Regionale Monitor Brede Welvaart*
Doel 1: Beëindig armoede overal en in al haar vormen	8	
Doel 2: Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en promoot duurzame landbouw	10	
Doel 3: Verzeker een goede gezondheid en promoot welvaart voor alle leeftijden	20	*Brede Welvaart thema "Gezondheid"* • Overgewicht • Levensverwachting mannen • Levensverwachting vrouwen • Ervaren gezondheid • Personen met langdurige ziekten
Doel 4: Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen	13	
Doel 5: Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes	9	
Doel 6: Verzeker toegang tot duurzaam beheer van water en sanitatie voor iedereen	5	
Doel 7: Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen	5	
Doel 8: Bevorder aanhoudende, inclusieve, en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen	29	*Brede Welvaart thema "Materiële welvaart"* • Mediaan besteedbaar inkomen • BBP *(niet lokaal beschikbaar)*

			Brede Welbaart thema "Arbeid en vrije tijd" • Nettoarbeidsparticipatie • Brutoarbeidsparticipatie • Hoogopgeleide bevolking • Werkeloosheid • Vacaturegraad *(niet lokaal beschikbaar)* • Tevredenheid met reistijd van en naar het werk
	Doel 9: Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie	24	
	Doel 10: Dring ongelijkheid in en tussen landen terug	8	
	Doel 11: Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam	33	
	Doel 12: Verzeker duurzame consumptie-, en productiepatronen	16	*Brede Welvaart thema "Materiële welvaart"* • Mediaan besteedbaar inkomen • BBP *(niet lokaal beschikbaar)*
	Doel 13: Neem dringend actie om klimaatverandering en haar impact te bestrijden	9	*Brede Welvaart thema "Milieu"* • Natuurgebied per inwoner • Emmisies van fijnstof naar lucht • Afstand tot openbaar groen • Natuur- en bosgebied • Broeikasemissies per inwoner • Kwaliteit van zwemwater binnenwateren in meren en rivieren) • Kwaliteit van zwemwateren kustwateren *(niet lokaal beschikbaar)*
	Doel 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en maritieme hulpbronnen	3	
	Doel 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe	9	
	Doel 16: Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en creëer op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en open instellingen	7	

	Doel 17: Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling	23	“Helaas zijn voor de meeste subdoelen in SDG 17 geen goed meetbare indicatoren voorhanden.” “Het blijft lastig om SDG 17 beter meetbaar te maken. Hier worstelen ook statistische bureaus in andere landen mee. Het is en blijft de wens van het CBS om deze SDG met aanvullende indicatoren beter in kaart te brengen.”

	Global Goals centraal binnen Quick-Scan van De Groene Pluim
	Aanvullende prioriteit Gemeente Bergen op Zoom

BRONNEN

- Actieprogramma Regio West-Brabant 2019-2023. *Regio West-Brabant* (2019, 3 juli). https://downloads.ctfassets.net/wcg66a34lgk0/1Ar5ZdVpFpH4TYpM89rToU/ca96a163239a923493bd1ed10754ee2c/Actieprogramma_2019-2023.pdf
- Atlas voor gemeenten 2018, Thema Cultuur. *G. Marlet & C. van Woerkens (2018).*
- Atlas voor gemeenten 2019, Thema: Groei & Krimp. *G. Marlet, M. Middeldorp, R. Ponds, C. van Woerkens (2019).*
- Beleidskader en uitvoeringsprogramma evenementen 2019-2022. *[Opvraagbaar]*
- Beleidskader 2020-2023 (Focusakkoord 2020-2022). https://www.bergenopzoom.nl/_flysystem/media/focusakkoord_2020_-_2022.pdf
- Binnenstadslab Bergen op Zoom. https://www.binnenstadslab.nl/
- Bouwstenennota Actualisatie Toekomstvisie 2025 *[Opvraagbaar]*
- Brede aanpak Binnenstad *[Opvraagbaar]*
- CBS: verschil hoogopgeleide en laagopgeleide wordt groter. *NRC* (2019, 16 augustus). https://www.nrc.nl/nieuws/2019/08/16/cbs-hoogopgeleide-leeft-vijf-jaar-langer-dan-laagopgeleide-a3970223
- Coalitieakkoord Gemeente Bergen op Zoom 2018-2022. Brug naar de toekomst. https://simcms.bergenopzoom.nl/_flysystem/media/coalitieakkoord_2018-2022_brug_naar_de_toekomst.pdf
- Cultuurbedrijf Bergen op Zoom. https://cultuurbedrijfbergenopzoom.nl
- Duurzaam Bergen op Zoom. https://duurzaambergenopzoom.nl
- Economische Agenda West-Brabant: Hub voor vernieuwend ondernemerschap. Verbinden, verslimmen en verduurzamen - Op weg naar een veerkrachtige economie. *Economic Board West Brabant (EBWB) (2019, Januari).* https://www.ebwb.nl/uploaded/docs/EBWB/Economische_agenda_EBWB_2019.pdf?u=1SMLvT
- Expeditie Catan: cocreatie van ondernemers, culturele stichtingen, inwoners, cultuurbedrijf, citymarketing en de gemeente. *[Opvraagbaar]*
- Focusblad Integrale Veiligheid 2019. *[Opvraagbaar]*
- Focusakkoord 2020-2022 *[Opvraagbaar*
- Gebiedsplan IBP-VP ZW Delta. 2e concept definitief, in opdracht van het Rijk (minister LNV), het IPO, de Unie van Waterschappen en de VNG (2019, 15 mei). https://www.nldelta.nl/wp-content/uploads/2019/11/Vitaal-platteland-2e-concept-gebiedsplan-IBP-VP-ZW-Delta-definitief-2.pdf
- Gemeentelijk gezondheidsprofiel Bergen op Zoom. *RIVM.* https://www.rivm.nl/media/profielen/profile_748_Bergen_op_Zoom_demografie.html
- Gezondheidsmonitor GGD West Brabant. https://brabantscan.nl/
- Verdieping op Kwetsbaar Brabant: https://brabantscan.nl/dashboard/Dashboard/KWETSBAAR-BRABANT/
- Tweede editie van de monitor in opdracht van Provincie Noord-Brabant: https://www.brabant.nl/-/media/56dabf33f1884236b4bb6f864e62e22c.pdf?la=nl
- Houtskoolschets (2020, 9 maart). *[Opvraagbaar]*
- Human Capital Agenda Plantaardige Regio West-Brabant 2019. *[Opvraagbaar]*
- Human Capital Agenda Slimme Logisitek 2019. *[Opvraagbaar]*
- Integraal Veiligheidsplan De Markiezaten 2019-2022. https://hetccv.nl/fileadmin/Bestanden/Onderwerpen/Veiligheidsplannen/De_Markiezaten_-Definitief_Integraal_Veiligheidsplan_2019-2022.pdf
- Leefbaarheidsscan Stadlander en gemeente. *[Opvraagbaar]*
- Midsize Brabant: Verkenning voor de toekomst van middelgrote Brabantse steden. *BrabantKennis* (2015, april). https://www.brabantkennis.nl/publicatie/magazine-midsize-brabant
- Midsize NL: Het toekomstperspectief van de middelgrote stad. *Platform31, het Ministerie van Binnenlandse Zaken, G32-stedennetwerk & Platform Middelgrote Gemeenten* (2016, februari). https://www.platform31.nl/publicaties/magazine-midsize-nl
- Monitor Sociale Veerkracht 2018. *Provincie Noord-Brabant, PON, Telos.* http://onderzoeksbank.brabant.nl/onderzoeksbank/onderzoek/monitor-sociale-veerkracht-2018
- Naar een strategie voor middelgrote steden (2017, april). https://www.platform31.nl/publicaties/naar-een-strategie-voor-middelgrote-steden
- Nadere uitwerking elementen waardensysteemanalyse. *[Opvraagbaar]*

- Nationale Monitor Duurzame Gemeenten 2018. *Telos*. https://www.telos.nl/894868.aspx?t=Nationale+Monitor+Duurzame+Gemeenten+2017
- Position Paper Sterke Steden. *[Opvraagbaar]*
- Publiek Geheim Geheim Publiek. http://www.publiekgeheimgeheimpubliek.nl/
- Regiodeal MKB Midden- en West-Brabant: Partnerschap tussen het Rijk en de regio om regio opgaven aan te pakken. https://www.midpointbrabant.nl/introductie/regiodeal/ (Factsheet: https://www.rewin.nl/uploaded/docs/midwest/20190711Factsheet_overzicht_RegioDeal_projecten_2019.pdf?u=1TGp+n)
- Regionale Investeringsagenda West-Brabant-West. *[Opvraagbaar]*
- Rode draden handelingsperspectief Omgevingswet. *[Opvraagbaar]*
- Strategische sessie 'Over vissen, missen en Bravisssen', 27 mei 2019. *[Opvraagbaar]*
- Stichting Bio Based Delta - samenwerking van provincies, bedrijven en kennisinstellingen in Brabant, Zeeland en Zuid-Holland. https://biobaseddelta.nl/wat-is-de-biobased-delta/
- Scan Europese subsidieverlening gemeente Bergen op Zoom, Erac. *[Opvraagbaar]*
- Toekomstvisie Bergen op Zoom 2025. *[Opvraagbaar]*
- Uitvoeringsprogramma Vestingsvisie: Doorkijk 2012-2026. *[Opvraagbaar]*
- Visie op samenwerking *[Opvraagbaar]*
- Visie op (veer)krachtig bestuur Brabantse Wal *[Opvraagbaar]*
- Vitaliteitsbenchmark Centrumgebieden 2019, detailrapport Bergen op Zoom, Goudappel Coffeng 2019. *[Opvraagbaar]*
- Leefbaarheid in West-Brabant en Tholen (Gemeenten: Bergen op Zoom, Steenbergen, Woensdrecht en Tholen) - Vervolgmeeting 2019. *RIGO Research en Advies.* https://www.lemon-onderzoek.nl/wp-content/uploads/2020/01/RIGO_Hoofdrapport_Leefbaarheid-West-Brabant-en-Tholen-2019.pdf
- West-Brabant Techniekstad 2019. *[Opvraagbaar]*
- Woonvisie Bergen op Zoom 2019. *[Opvraagbaar]*

<u>Gesprekken gemeentelijke visies:</u>

- Culturele visie (2020, 10 november)
- Duurzaamheidsvisie (2020, 10 december; 2021, 20 februari)
- Economische visie (2020, 11 november; 2020, 18 november; 2020, 10 december)
- Huisvestingsvisie (2020, 26 oktober)
- Omgevingsvisie (2020, 5 november; 2020, 19 november; 2021, 19 januari; 2021, 22 januari; 2021, 27 januari)
- Regionale Samenwerkingsvisie (*projectleider Toekomstvisie is betrokken bij regionale samenwerkingen*)
- Ruimtelijke visie (2020, 30 november)
- Sociale visie (2020, 17 december)